
Așezarea preistorică de la Târgu-Mureș “Cetate”- II

MOLNÁR Zsolt, Mihai PETICĂ

Zona situată pe cursul superior al Mureșului¹, din punct de vedere al descoperirilor aparținând culturii Coțofeni, oferă un volum relativ mare de informație comparativ cu alte perioade istorice. Acest fapt se datorează atât abordării neîntârziată a cercetării sistematice a așezărilor aparținând acestei culturi încă de la descoperirea primelor materiale arheologice de acest gen, cât și stadiului în care se află prelucrarea acestora.

Continuând demersurile noastre în vederea revalorificării materialelor preistorice provenite din vechile săpături sistematice întreprinse de către Al. Bogdan în situl arheologic de la Tg-Mureș “Cetate”², dorim să prezentăm, respectiv să analizăm pe scurt, ceramica Coțofeni păstrată în vechea colecție a Muzeului Județean Târgu Mureș. Prezentarea acesteia este importantă, deoarece în lipsa unor noi cercetări sistematice, deocamdată, aceste fragmente ceramice reprezintă singurele mărturii ale locuirii umane dintr-o anumită perioadă istorică.

Analizând și încadrând corect din punct de vedere cronologic și cultural acest lot de material ceramic, provenit în urma vechilor cercetări sistematice de la Târgu-Mureș “Cetate”, ea poate fi folosită, fără a fi un punct de referință datorită lipsei unor observații minuțioase stratigrafice orizontale și verticale, ca un material documentar privind cultura materială a acestor comunități.

Având în vedere discordanțele existente în literatura română de specialitate privind problemele de terminologie și cronologie legate de cultura Coțofeni³, precum și recenta analiză a acesteia efectuată de către H. Ciugudean⁴, nu dorim să abordăm aceste probleme deoarece ar depăși cadrul acestui articol. Totuși la rândul nostru credem, că terminologia utilizată ar trebui să corespundă cu cea folosită, pentru această secvență cronologică, de diferiți specialiști din țările Europei Centrale și de Sud-Est.⁵

Materialul arheologic este constituit din ceramică, oase de animale și piese litice. Vom prezenta doar prima categorie, încât materialele osteologice și litice ce aparțin culturii Coțofeni, au fost amestecate cu alte descoperiri de acest gen, provenite din diferitele straturi de cultură a sitului, pe parcursul timpului, separarea lor fiind imposibilă.

Materialul ceramic se compune din două categorii: a. ceramică de uz comun;
b. ceramică fină;

Ceramica de uz comun este lucrată destul de neglijent, cu suprafața exterioară slab netezită, zgrunțuroasă, poroasă și aspră la pipăit. Ea are o culoare brun-cafenie până la cenușiu sau cărămiziu, ca degresant fiind folosit nisip cu bobul mare, pietricele, fragmente ceramice pisate și bucăți mici de calcar.

Ceramica fină este modelată dintr-o pastă mai omogenă, bine frământată și arsă. Suprafața exterioară a vaselor este mediu netezită, iar pe alocuri păstrează amprente de calcar. Culoarea fragmentelor ceramice din cadrul acestei categorii variază de la diferitele tonalități ale culorii brune până la cărămiziu, și uneori sunt prevăzute

¹ În viziunea noastră cursul superior al Mureșului ține de la izvoare până la confluența sa cu Arieșul. Vezi Drașovean 1981, 33 nota 1.

² Vezi amplasarea precisă a sitului, Bogdan 1967, 79, Lazăr 1995, 258 cu bibliografia, Petică, Molnár 2000.

³ Berciu 1966, 139sq, Roman, 1971, Roman 1976, Roman 1981, Roman 1983, Morintz, Roman 1968, Morintz, Roman 1969, Morintz, Roman 1969a, Dumitrescu 1972, 18sq, Dumitrescu 1974, 21sq, 157sq, Dumitrescu, Vulpe 1988, 51, Andrișoiu 1985, 9sq, Ciugudean 2000, sqq cu bibliografia.

⁴ Ciugudean 2000, 12sq.

⁵ Ciugudean 2000, 15.

cu un slip de aceeași culoare. Ca degresant s-a utilizat nisip fin sau cu bobul mare, paiete de mică, fragmente ceramice pisate.

Deși starea materialului ceramic nu permite stabilirea unui repertoriu complet și nuanțat, pe baza fragmentelor putem face câteva precizări tipologice.

Cele mai des întâlnite sunt vasele de uz comun, de mărime mare (Pl. II/2, Pl. III/1, Pl. III/1, Pl. IV/2) sau mijlocie (Pl. V/1), cu buza rotunjită dreaptă (Pl. V/1)⁶, mai mult (Pl. III/1, Pl. IV/2)⁷ sau mai puțin (Pl. I/2)⁸ evazată, gura larg deschisă, gât scurt tronconic cu umeri bombați (Pl. V/1)⁹, cu partea inferioară mai mult (Pl. VII/5) sau mai puțin (Pl. VII/6, 7) tronconică. Aceste forme sunt foarte des întâlnite în așezările Coțofeni, în special, în stare fragmentară.¹⁰ Întâlnim castroanele cu buza rotunjită dreaptă (Pl. VI/4),¹¹ partea superioară rotunjită, iar cu cea inferioară tronconică și fund plat, străchini cu buza rotunjită și cu partea superioară tronconică (Pl. VI/1)¹², precum și vase borcan cu buza rotunjită, gât scurt și corp ușor arcuit (Pl. V/2)¹³. În cadrul materialului s-au găsit și două torți în bandă (Pl. VI/2, 3)¹⁴. Trebuie menționat lipsa ceștilor și a amforelor din cadrul acestui material.

Privind totalitatea materialului recoltat constatăm că, statistic domină ceramica neornamentată. În cazul ceramicii ornamentate, dintre motivele ornamentale utilizate de olarii acestei comunități Coțofeni putem aminti: inciziile, impresiunile realizate cu unghia sau cu un instrument de os sau lemn fasonat la vârf în forme diferite¹⁵, brăele, aplicațiile de pastile în formă de boabe de linte, și ornamentele realizate prin tehnica împunsăturilor succesive.

Stilistic avem documentată în material o întreagă gamă de variante ale ornamentelor mai sus amintite. Aceste motive deseori sunt combinate între ele organic, pe suprafața aceluiași vas.

Inciziile sunt realizate sub forma unor linii subțiri sau mai late, orientate paralel orizontal (Pl. IX/4)¹⁶, vertical (Pl. IX/2)¹⁷, oblic (Pl. VI/1, Pl. VII/15)¹⁸. Ele pot forma benzi umplute cu impresiuni paralele și oblice (Pl. X/5, 8)¹⁹, pot fi dispuse neordonat (Pl. IV/2, Pl. VIII/2)²⁰ sau în rețea pe corpul vasului (Pl. IX/1, 3, Pl. XI/2)²¹. Cu ajutorul liniilor incizate s-a realizat motivul ornamental în forma "ramurilor de brad" (Pl. IV/1, Pl. VIII/4)²². Impresiunile pot fi dispuse pe buză (Pl. I/1, Pl. II/1, Pl. III/1)²³, formând un șir. Ornamentele aplicate constau din butoni (Pl. IX/8)²⁴ sau segmente de brăe alveolate (Pl. IX/7)²⁵ aplicate pe corpul vasului și din "boabe de linte" (Pl. XI/2)²⁶. Brăul crestat este întâlnit o singură dată (Pl. VII/1)²⁷ aplicat sub buza vasului. Ornamentele realizate prin tehnica împunsăturilor succesive apar de patru ori, prin acestea sunt realizate benzi verticale (Pl. X/1)²⁸ sau

⁶ Roman 1976, 185, Pl. 87/2, Molnár 1997, 371, Fig. 37.

⁷ Lazăr 1978, Pl. XXIV/21, Pl. XXV/11

⁸ Roman 1976, 170, Pl. 70/3.

⁹ Roman 1976, 170, Pl. 70/3, 185, Pl. 87/2.

¹⁰ Dumitrașcu, Togan 1971, 433.

¹¹ Gogâltan, Florea 1994, 15, Fig. 3/13.

¹² Roman 1976, 203, pl. 106/12, 210, Pl. I 13/9.

¹³ Roman 1976, 131, Pl. 29/7.

¹⁴ Dumitrașcu, Togan 1971, 429, Pl. II/4, Roman 1976, 135, Pl. 35/20, Horedt 1979, 24, Abb. 7/9.

¹⁵ Lipovan 1982, 12.

¹⁶ Berciu, Berciu 1949, fig24/13.

¹⁷ Roman 1976, 206, pl. 109/8; pl. 82/22.

¹⁸ Roman 1976, 170, pl. 70/8.

¹⁹ Roman 1976, 182, Pl. 82/17, Lazăr 1978, Pl. XXII/6, 7, 31, 32, 34, 37, Gogâltan, Florea 1994, 15, Fig. 3/2.

²⁰ Roman 1976, 173, Pl. 73/5.

²¹ Aldea 1968, 99, Fig. 7/30, Roman 1976, 180, Pl. 80/2, 182, Pl. 82/21, 197, Pl. 100/10.

²² Gogâltan, Florea 1994, 15, Fig. 3/6.

²³ Lazăr 1978, pl. XXIV/2, Roman 1976, 113, pl. 83/13, Dumitrașcu, Togan 1971, 154, pl. II/5.

²⁴ Roman 1976, 208, Pl. 111/6.

²⁵ Roman 1976, 131, Pl. 81/13.

²⁶ Roman 1976, 182, Pl. 82/21, Pl. 82/3, Lazăr 1978, Pl. X/3.

²⁷ Vlăsa 1961, 32, Fig. 11/1 l.

²⁸ Roman 1976, 203, Pl. 106/8, 211, Pl. I 14/1, 183, Pl. 83/15, Lazăr 1978, Pl. XXI/1.

triunghiuri (Pl. VII/3)²⁹ dispuse pe corpul recipientului. Tot prin intermediul acestui procedeu de decorare a suprafeței vaselor au fost realizate și ornamentele în forma ramurilor de brad (Pl. X/3)³⁰ sau în căpriori (Pl. X/4)³¹ Amintim că ornamentele în formă de “boabe de linte” au fost descoperite pe un singur fragment ceramic în asociere cu benzi incizate, dispuse în rețea. Aceste ornamente aplicate jucând mai degrabă un rol secundar în ceea ce privește decorarea suprafeței vasului, fapt întâlnit la sfârșitul fazei II respectiv în faza a III. a culturii Coțofeni.³²

În două cazuri întâlnim ornamentarea părții interioare a buzei vasului prin linii incizate dispuse paralel (Pl. X/2)³³, respectiv prin triunghiuri realizate prin tehnica împunsăturilor succesive (Pl. X/1)³⁴.

Din punctul de vedere al ornamentării, remarcăm utilizarea unui număr restrâns de motive și predilecția pentru folosirea în decorul ceramicii a incizilor. Putem surprinde și unele influențe vuèedoliene, cum ar fi tendința de a ornamenta partea interioară a buzei și cea de a pregăti pentru ornamentare un spațiu larg, pentru a fi încrustat cu pastă albă.³⁵ În vederea susținerii pastei albe calcaroase s-au folosit diverse procedee, optându-se treptat și pentru folosirea împunsăturilor succesive alături de incizii, fapt considerat de către P. Roman caracteristic pentru sfârșitul celei de a doua faze evolutive a culturii.³⁶ Apariția elementelor de decor realizate prin tehnica împunsăturilor succesive, considerate de mai sus amintitul cercetător ca aparținând fazei a III-a, alături de motivele ornamentale specifice fazei precedente (benzi incizate înguste hașurate oblic sau umplute cu impresiuni, prezența masivă a inciziilor înguste care au tendința să acopere majoritatea suprafeței vasului)³⁷ prefigurează stilul decorativ a fazei a III-a.

Analogii apropiate pentru materialul din această așezare găsim la: Cicău³⁸, Sântimbru³⁹ Gligorești-Holoame⁴⁰ etc.

Pe baza scurtei analize tipologice și stilistice prezentate, având în vedere analogiile pe care le găsim în restul ariei de răspândire, încadrăm ceramica din această așezare la sfârșitul fazei II - începutul fazei a III a culturii Coțofeni.⁴¹

Materialul provenit din așezarea de la Târgu-Mureș “Cetate” ilustrează la rândul lui începutul regionalizării culturii Coțofeni și apariția grupelor cu caractere specifice și elemente comune, când ornamentele sunt din ce în ce mai subordonate încrustației.

Concluziile care se desprind din prezentarea materialului au un caracter preliminar, sperând ca viitoarele cercetări sistematice, să elucideze această problemă.

PRE-HISTORICAL DISCOVERIES OF TÂRGU-MUREȘ “CETATE” II (Abstract)

In 1963 a systematical research wich took place at Târgu Mureș. From the point called “Cetate” an archaeological material was recolcted, wich came from the layer of Coțofeni culture. The material contains ceramics. The place is not unknown in the literature of speciality, being mentioned by P.I. Roman and V. Lazăr who gave the complet bibliografical list about this settlement in his Repertory. The discovered archaeological material can be included in the phase late II- early III of the Coțofeni culture.

²⁹ Roman 1976, 183, Pl. 83/8, 184, Pl. 84/1.

³⁰ Lipovan 1982, 24, Pl. II/8, Lazăr 1978, Pl. XXIV/22, Aldea 1968, 99, Fig. 7/10.

³¹ Roman 1976, 182, Pl. 82/19, Lazăr 1978, Pl. XXIV/19.

³² Roman 1976, 42, Roman 1976, 182, Pl. 82/ 3, 17, 21.

³³ Roman 1976, 171, Pl. 71/3, 196, Pl. 90/4.

³⁴ Roman 1976, 214, Pl. 117/4.

³⁵ Roman 1976, 55.

³⁶ Roman 1976, 40.

³⁷ Ciugudean 2000, 48.

³⁸ Ciugudean 2000, 172sq, Pl. 46-50

³⁹ Ciugudean 2000, 180sq, Pl. 54-55.

⁴⁰ Gogâltan, Florea 1994.

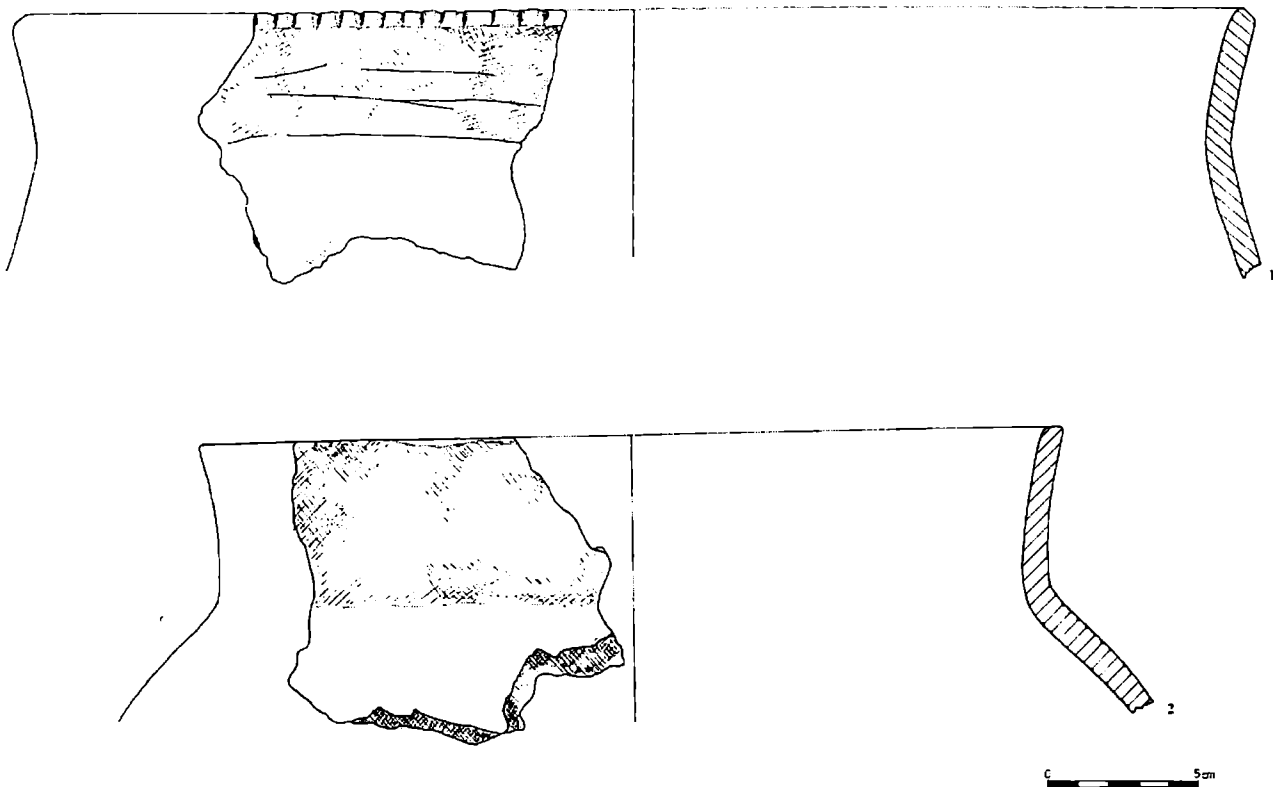
⁴¹ Am optat pentru acest tip de încadrarea a ceramicii, având în vedere părerea lui H. Ciugudean. (Ciugudean 2000, 46.)

Abrevieri bibliografice

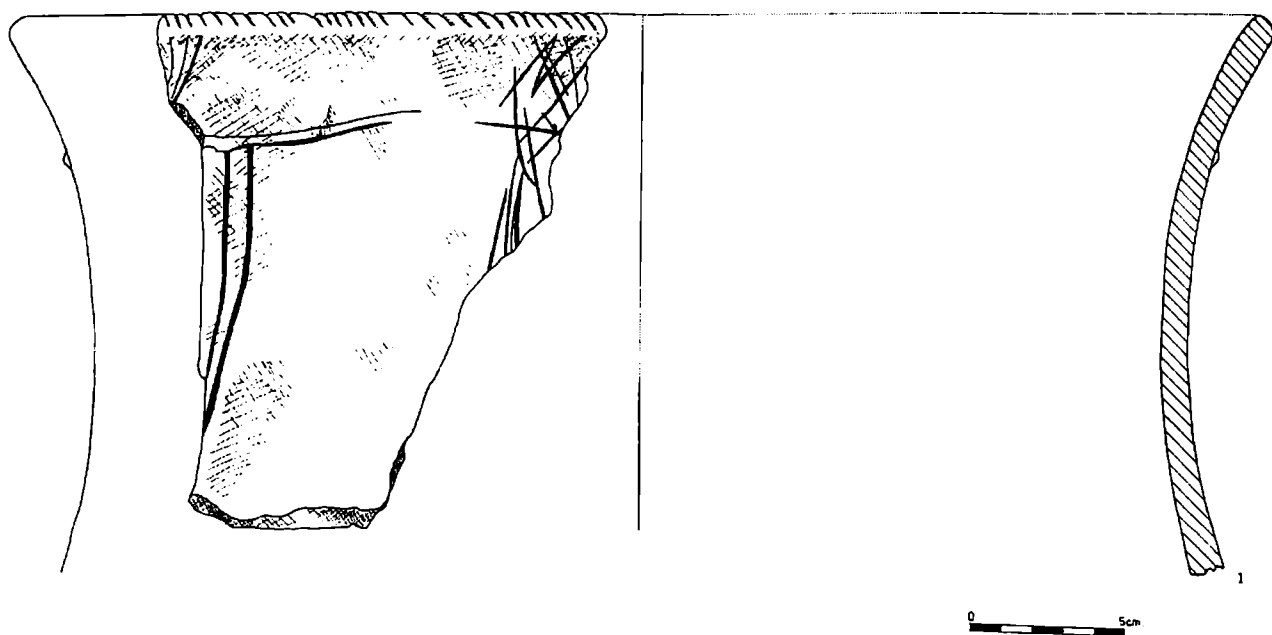
- Aldea 1968* I. Al. Aldea, Așezarea Coțofeni de la Rîpa Roșie- Sebeș, *Apulum*, VII/1, 1968, 91-102.
- Aldea 1972* I. Al. Aldea, Șantierul arheologic Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba), *Apulum*, X, 1972, 3-18.
- Andrițoiu 1976* I. Andrițoiu, Descoperiri arheologice pe valea Steriului inferior, *Apulum*, XIV, 1976, 393-413.
- Andrițoiu 1979* I. Andrițoiu, Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara, *Sargetia*, XIV, 1979, 15-34.
- Andrițoiu 1985* I. Andrițoiu, Preliminariile epocii bronzului în sud-vestul Transilvaniei, *Apulum*, XXII, 1985, 9-15.
- Andrițoiu 1992* I. Andrițoiu, Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului, *Bibliotheca Thracologica*, 2, București, 1992.
- Andrițoiu, Popa 1999* I. Andrițoiu, C. I. Popa, Sibîșeni "Deasupra satului" jud. Alba, *Cronica...*, XXXIII, 105-107.
- Băcuet 1996* D. Băcuet, Noi date cu privire la așezarea aparținând perioadei de tranziție la epoca bronzului de la Dud, *Ziridava*, XIX-XX, 1996, 7-13.
- Berciu 1966* D. Berciu, Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre, București, 1966.
- Berciu, Berciu 1945* D. Berciu, I. Berciu, Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba, *Apulum*, 1943-1945, (1945) 1-79.
- Berciu, Berciu 1949* D. Berciu, I. Berciu, Săpături și cercetări arheologice în anii 1944-1947, *Apulum*, III, 1949, 1-43.
- Bogdan 1967* Al. Bogdan, Date noi privind ansamblul cetății din Tîrgu Mureș, *Studii și Materiale*, II, Tg-Mureș, 1967, 79-91.
- Blăjan, Tatai 1978* M. Blăjan, C. Tatai-Baltă, Descoperiri din epoca neolitică și perioada de tranziție la epoca bronzului în județele Sibiu, Alba și Cluj, *Apulum*, XVI, 1978, 9-38.
- Boroffka 1993* N. Boroffka, Descoperiri vechi din Muzeul de Istorie Aiud, *SCIIVA*, 44, 1993, 293-302.
- Baltag, Boroffka 1996* Gh. Baltag, N. Boroffka, Materiale arheologice preistorice de la Albești, jud. Mureș, *SCIIVA*, 47, 1996, 4, 375-393.
- Ciugudean 1978* H. Ciugudean, Noi descoperiri arheologice pe teritoriul județului Alba (I), *Apulum*, XVI, 1978, 39-53.
- Ciugudean 1979* H. Ciugudean, Noi descoperiri arheologice pe teritoriul județului Alba (II), *Apulum*, XVII, 1979, 65-86.
- Ciugudean 1983* H. Ciugudean, Noi piese de plastică antropomorfă aparținând culturii Coțofeni, *Apulum*, XXI, 1983, 49-52.
- Ciugudean 1991* H. Ciugudean, Zur frühen Bronzezeit in Siebenbürgen im Lichte der Ausgrabungen von Ampoița, jud. Alba, *PZ*, 66, 1, 1991, 79-114.
- Ciugudean 2000* H. Ciugudean, Eneoliticul final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni, *Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica*, XXVI, Timișoara, 2000.
- Ciută, Gligor 1999* M. Ciută, A. Gligor, O descoperire aparținând culturii Coțofeni în situl arheologic de la Limba-În coastă (jud. Alba), *Apulum*, XXXVI, 1999, 55-80.
- Crișan 1965* I.H. Crișan, Săpături și sondaje în valea mijlocie a Mureșului, *ActaMN*, II, 1965, 39-76.
- Crișan 1998* I. Crișan, Materiale arheologice din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului descoperit în așezarea Cefa-La Pădure, *Crisia*, XXVIII, 1998, 7-15.
- Drașovean 1981* Fl. Drașovean, Cultura Starëevo-Criș în bazinul Mureșului Mijlociu, *Apulum*, XIX, 1981, 33-44.
- Dumitrașcu, Togan 1971* Săpăturile arheologice de la Boarta-"Cetățuie" (jud. Sibiu), *ActaMN*, VIII, 1971, 423-438.
- Dumitrescu, Vulpe 1988* Vl. Dumitrescu, R. Vulpe, Dacia înainte de Dromihete, București, 1988.
- Emödi 1984* J. Emödi, Descoperiri ale culturilor Coțofeni și Baden în peșterile Igrîța și Izbândiș, *ActaMN*, XXI, 1984, 405-431.
- Gogâltan, Florea 1994* F. Gogâltan, G. Florea, Săpături arheologice la Gligorești (jud. Cluj), *Apulum*, XXXI, 1994, 9-38.
- Horedt 1979* K. Horedt, Morești, Grabungen in einer vor-und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen, București, 1979.
- Kalmar 1983* Z. Kalmar, Descoperiri Coțofeni în bazinul someșan (Someșuri, Crasna, Almaș), *ActaMP*, VII, 1983, 61-67.
- Lakó 1981* É. Lakó, Repertoriul topografic al epocii pietrei și a perioadei de tranziție spre epoca bronzului în județul Sălaj, *ActaMP*, V, 1981, 37-82.
- Lazarovici 1997* Gh. Lazarovici, About Early Bronze Age from Transylvania, *Angustia*, 2, 1997, 9-36.
- Lazăr 1975* V. Lazăr, Cultura Coțofeni în județul Mureș, *Marisia*, V, 1975, 29-41.
- Lazăr 1978* V. Lazăr, Așezarea Coțofeni de la Șincai (județul Mureș) (II), *Marisia*, VIII, 1978, 35-56.
- Lazăr 1995* V. Lazăr, Repertoriul Arheologic al județului Mureș, Târgu Mureș, 1995.
- Lipovan 1982* I. T. Lipovan, Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bazinul Ampoiului (I), *Apulum*, XX,

1982, 9-32.

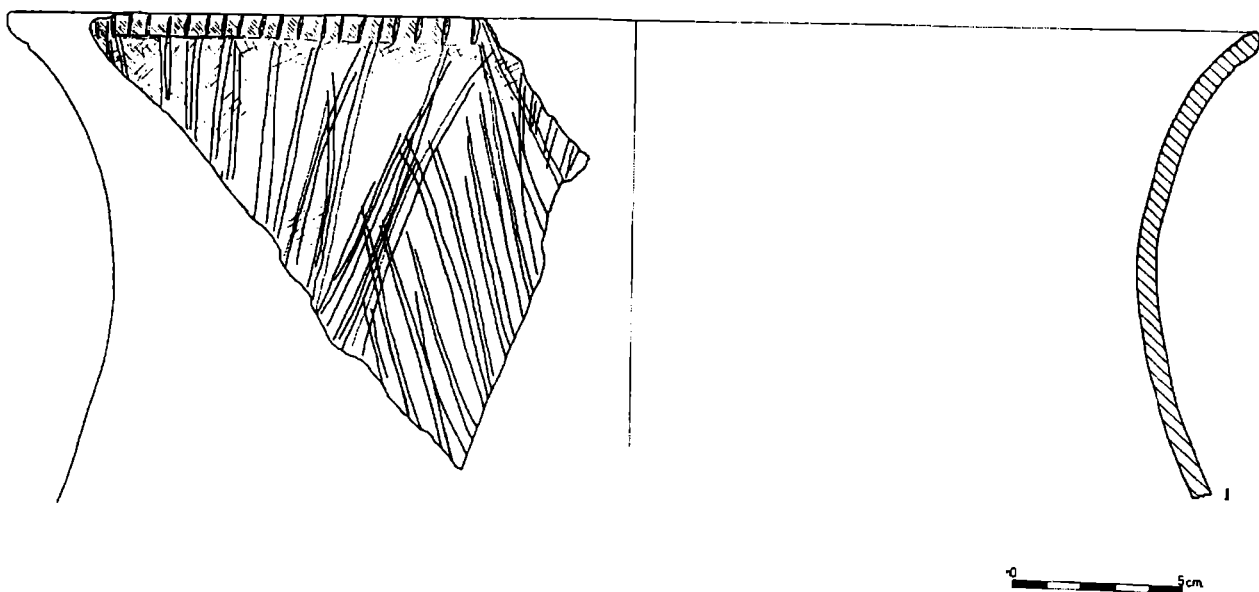
- Lipovan 1983* I. T. Lipovan, Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bazinul Ampoiului (II), *Apulum*, XXI, 1983, 29-48.
- Lipovan 1993* I. T. Lipovan, Așezările purtătorilor culturii Coțofeni din bazinul Ampoiului (III), *Apulum*, XXVII-XXX, 1990-1993, 105-115.
- Morintz, Roman 1968* S. Morintz, P. Roman, Aspekte der Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau, *Dacia*, XII, 1968, 45-128.
- Molnár 1997* Zs. Molnár, Așezarea Coțofeni de la Sântămărie de Piatră, *Crisia*, XXVI-XXVII, 1996-1997, 363-171.
- Morintz, Roman 1969* S. Morintz, P. Roman, Über die Chronologie der Übergangszeit vom Äneolithikum zur Bronzezeit in Rumänien, *Dacia*, XIII, 1969, 61-71.
- Petică, Molnár 2000* M. Petică, Zs. Molnár, Materiale preistorice de la Târgu Mureș "Cetate"-I, *Marisia*, XXVI, 2000, 9-14.
- Roman 1971* P. I. Roman, Strukturänderungen des Endäneolithikums im Donau - Karpaten-Raum, *Dacia*, XV, 1971, 31-169.
- Roman 1975* P. I. Roman, Zum Problem des Beginns der Frühbronzezeit in Rumänien, *ActaArchCarp*, XV, 1975, 145-158.
- Roman 1976* P. I. Roman, Cultura Coțofeni, București, 1976.
- Roman 1981* P. I. Roman, Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului, *SCIVA*, 32, 1981, 21-42.
- Roman 1983* P. I. Roman, Der Übergang vom Äneolithikum zur Bronzezeit auf dem Gebiet Rumänien, *Godisnjak Sarajevo*, 19, 1983, 115-134.
- Roman 1983a* P. I. Roman, Spätneolithikum Übergangsperiode und der Beginn der Bronzezeit im Südosten Rumänien, *Thraco-Dacica*, 4, 1983, 69-72.
- Rotea 1981* M. Rotea, Cercetări arheologice la Bretea-Mureșană (jud. Hunedoara), *Sargetia*, XV, 1981, 19-34.
- Rotea 1987* M. Rotea, Locuirea Coțofeni de la Deva-"Strada Deva", *Sargetia*, XX, 1987, 475-479.

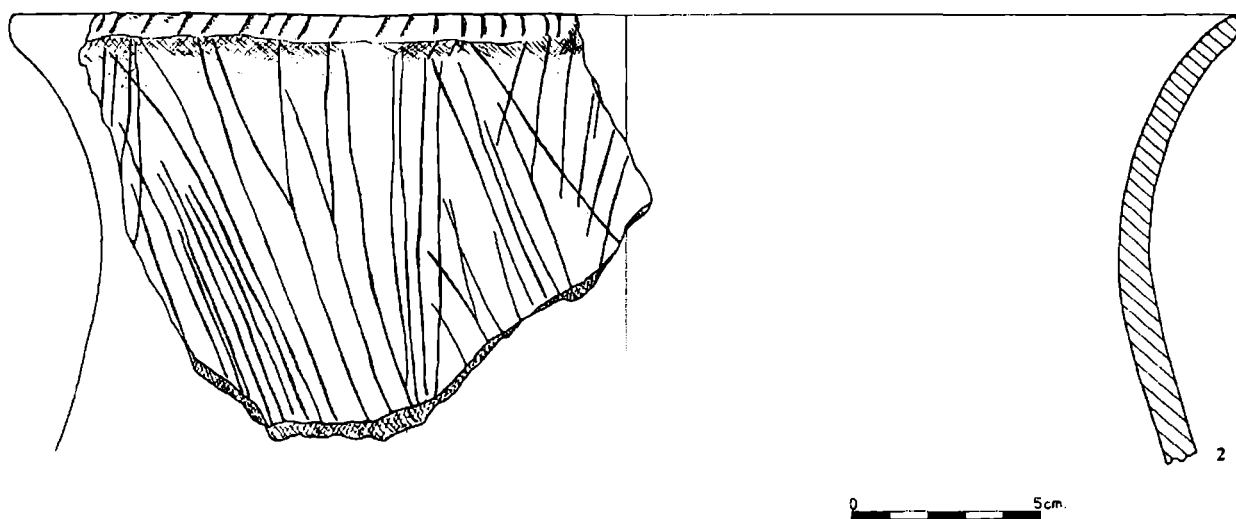
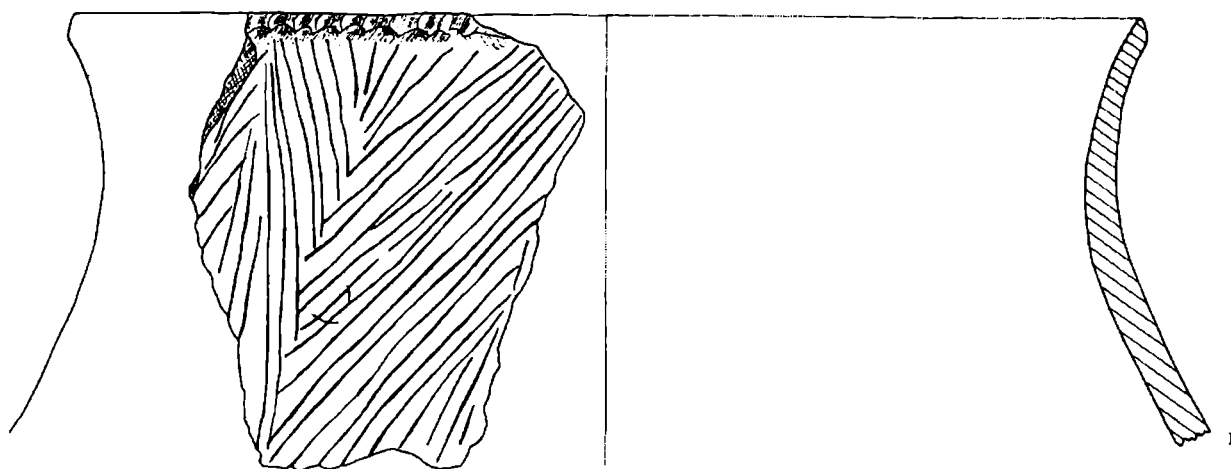
Pl. I. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

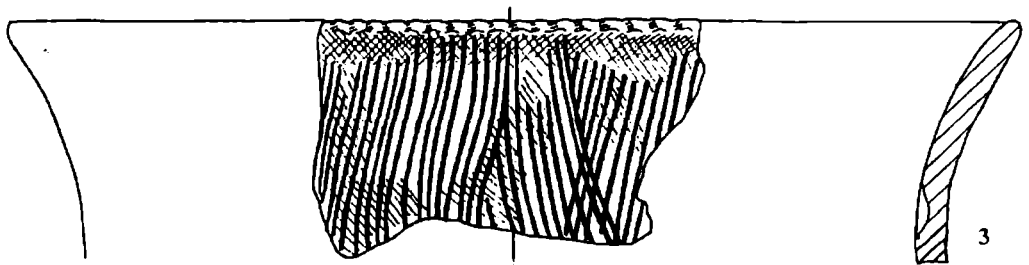
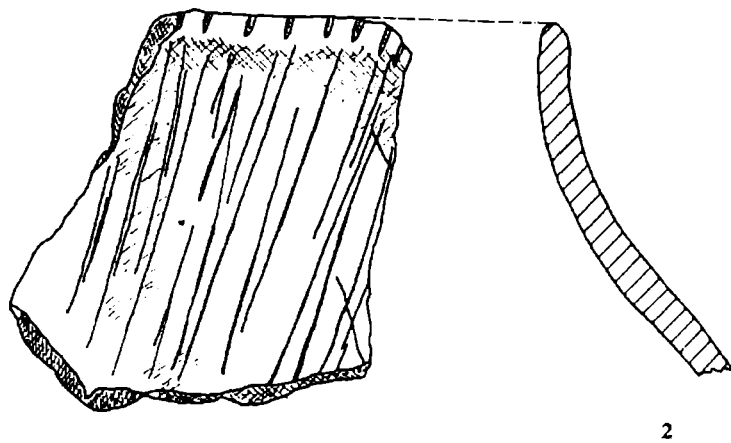
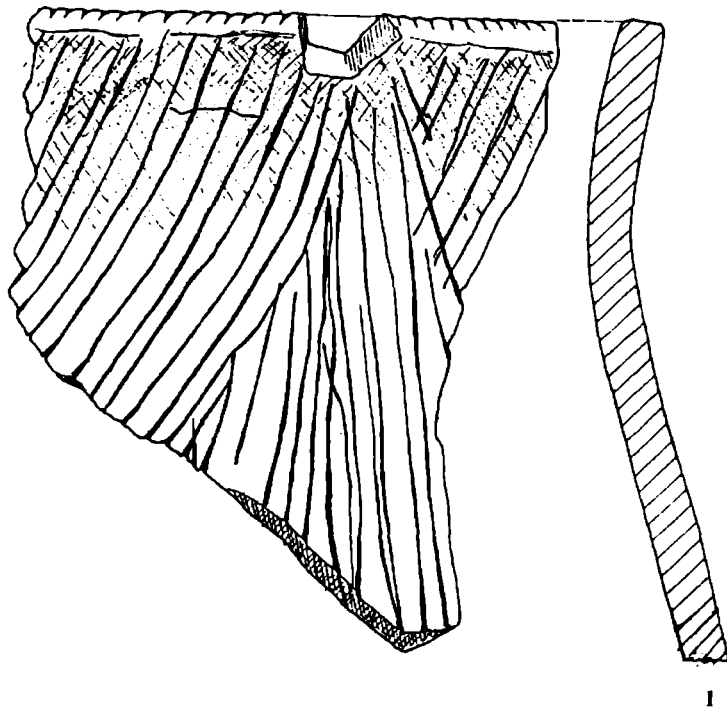
Pl. II. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

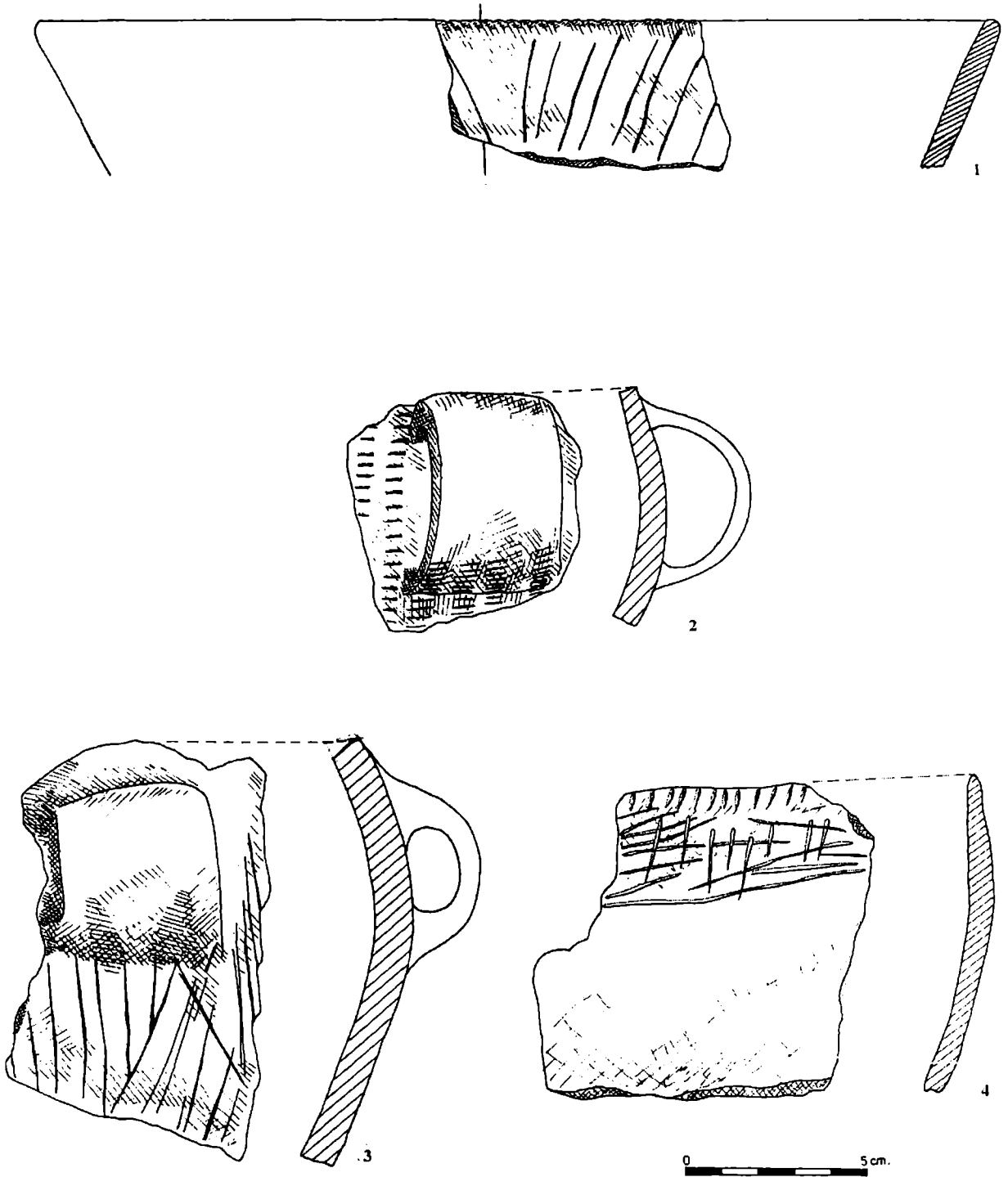
Pl. III. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

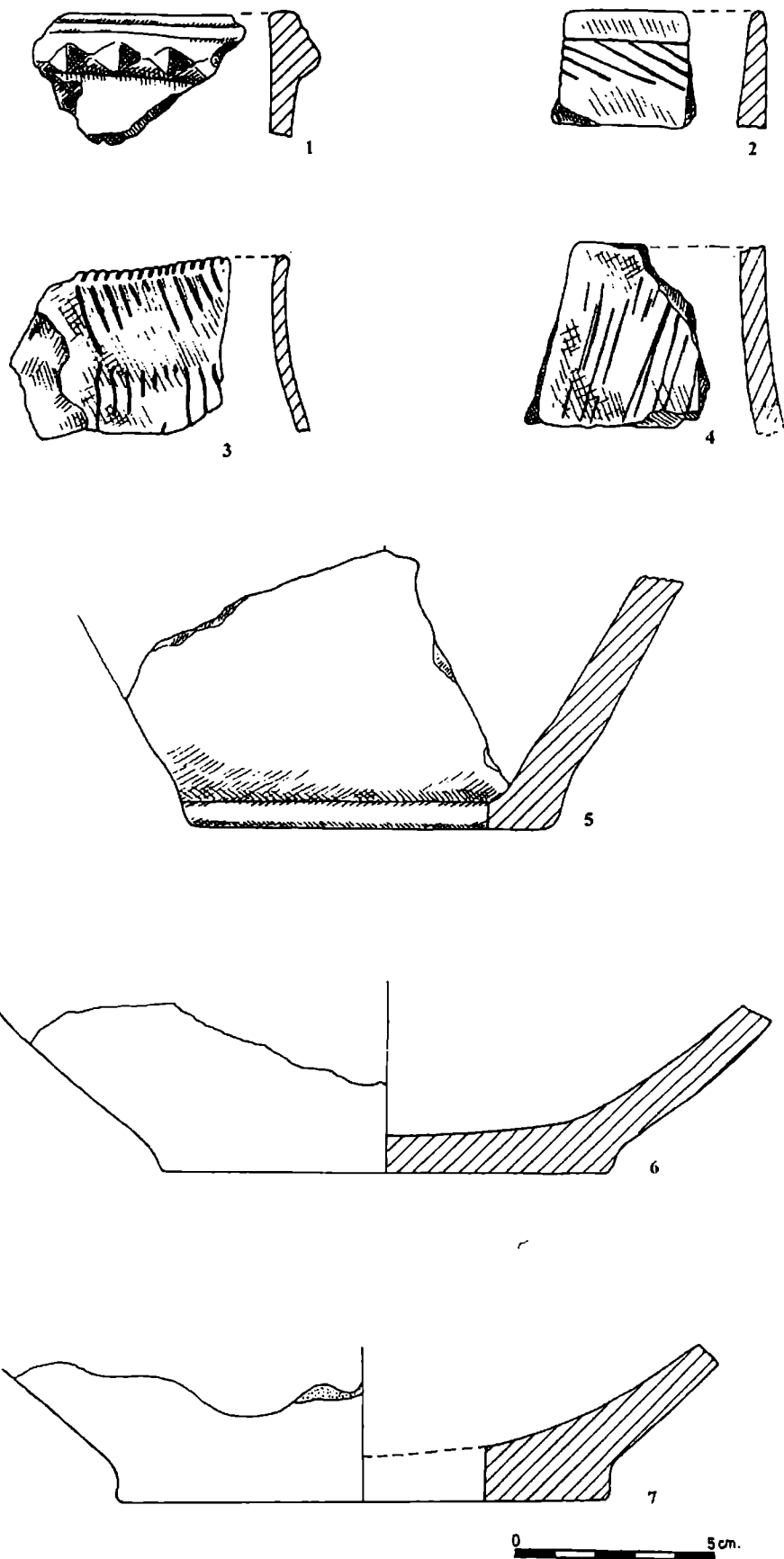
Pl. IV. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

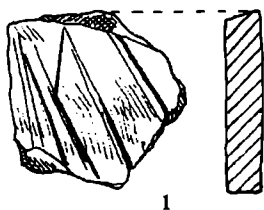
0 5cm.

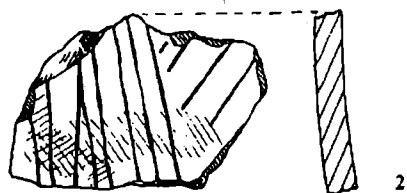
Pl. VI. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

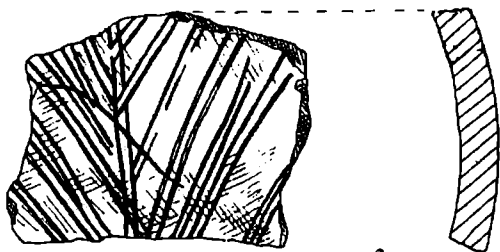
Pl. VII. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

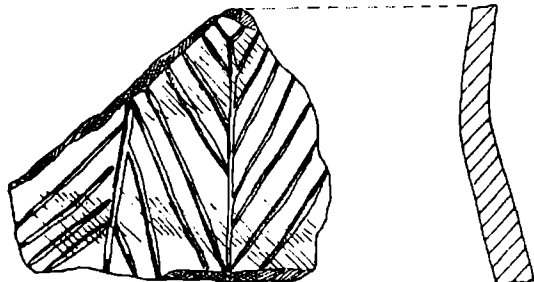
1

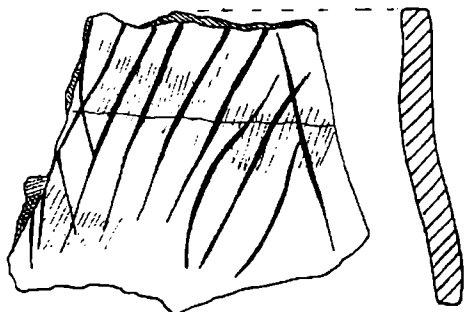
2

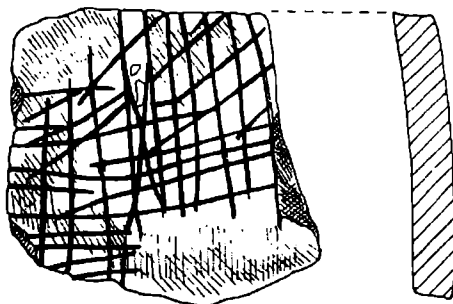
3

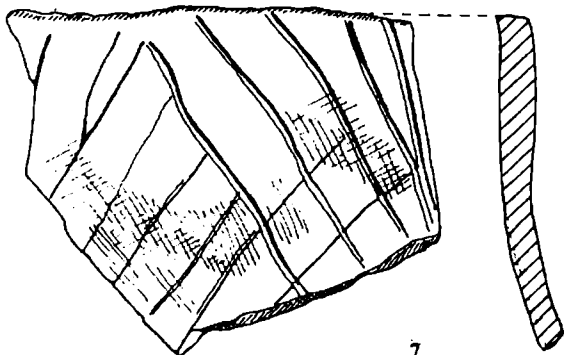
4

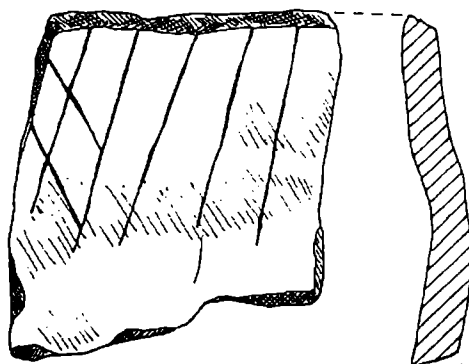
5

6

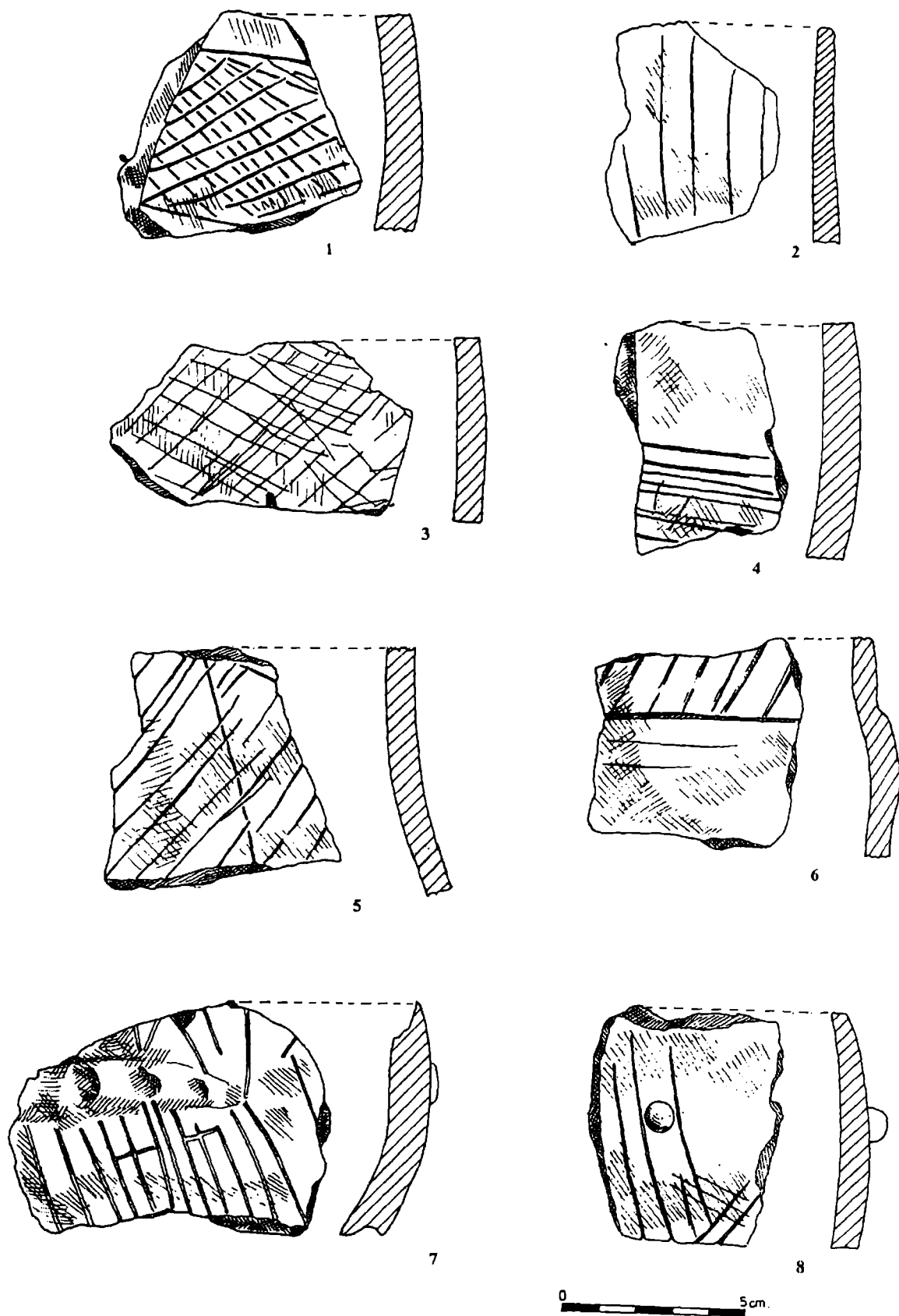
7

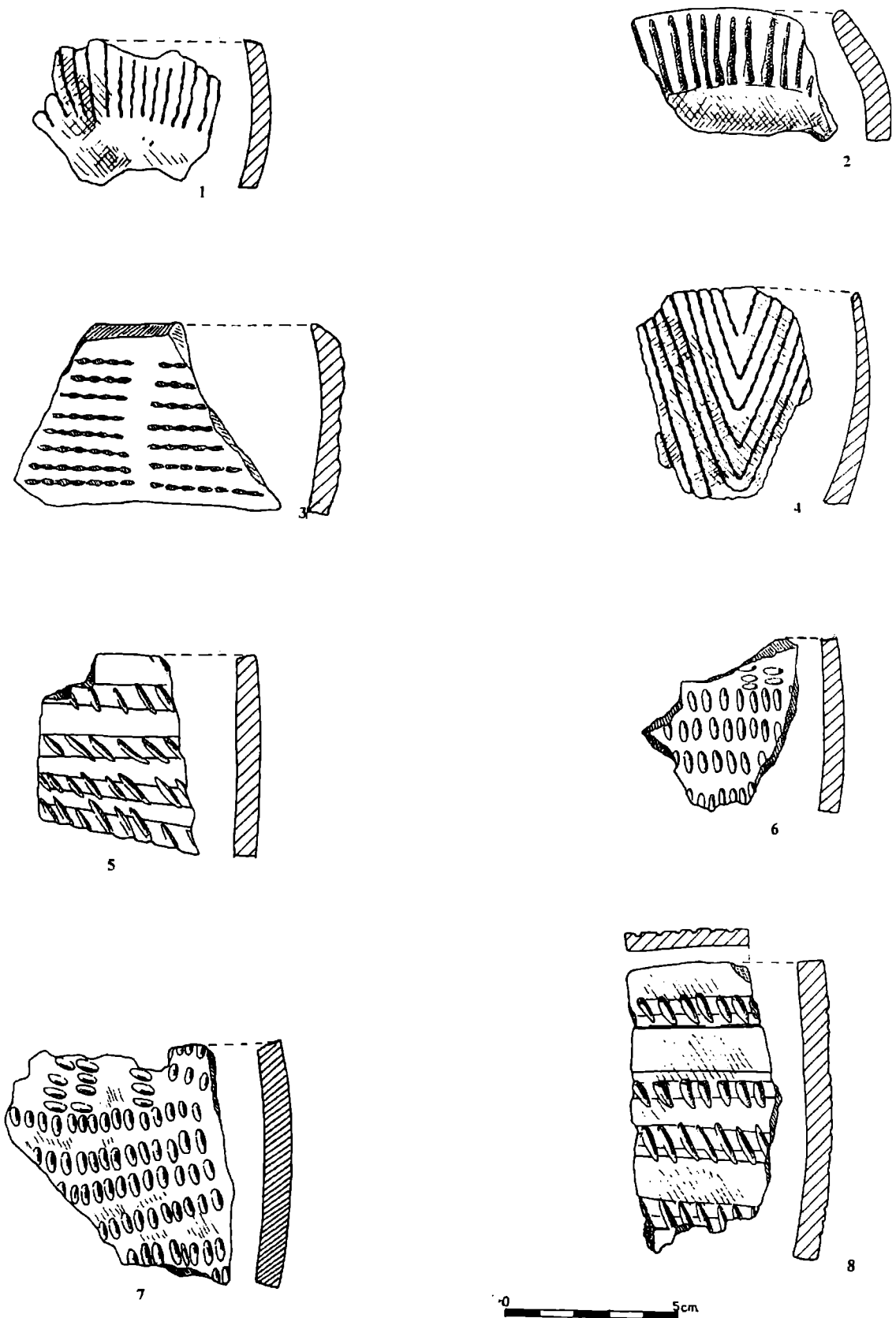
8

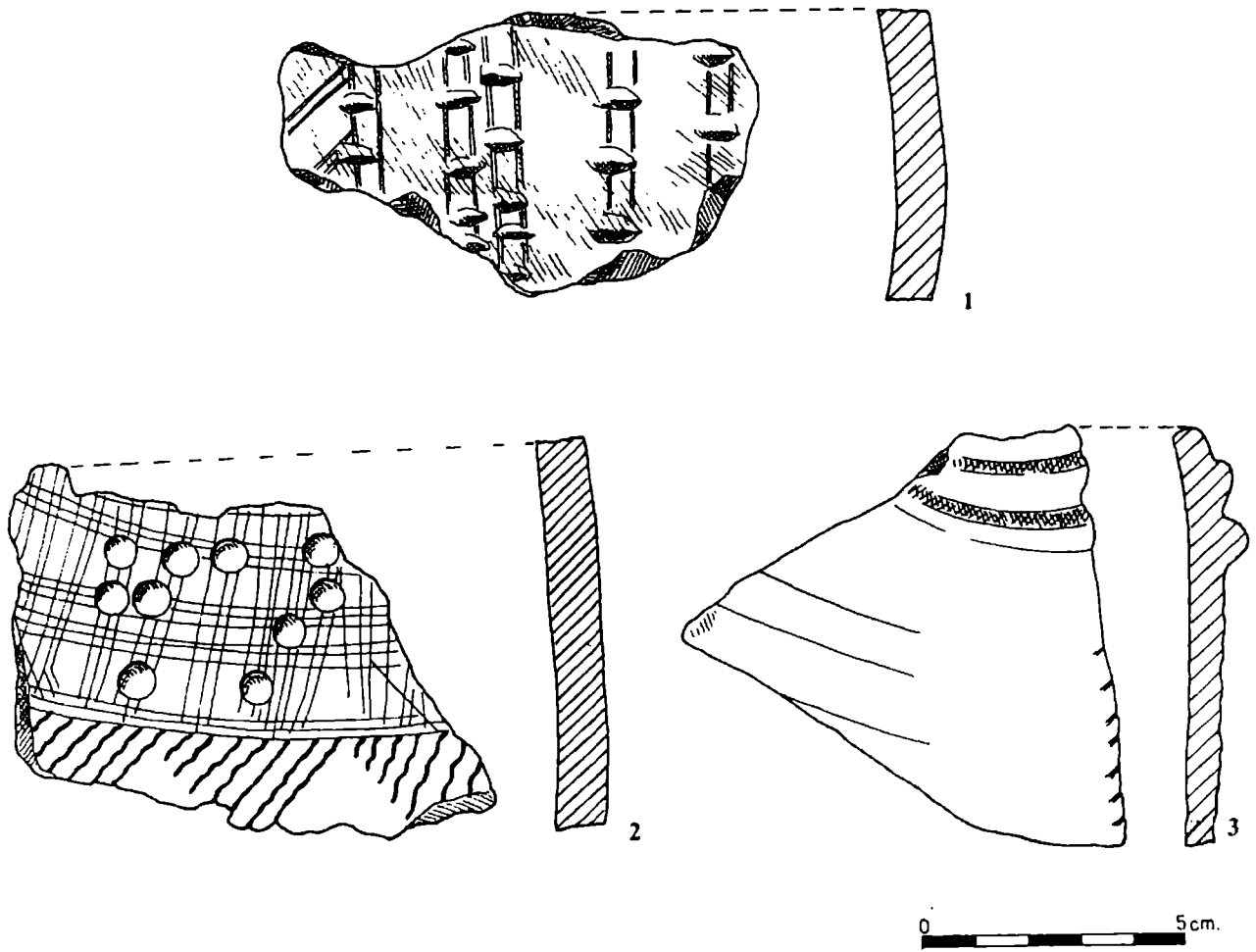
Pl. VIII. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

Pl. IX. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

Pl. X. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni

Pl. XI. - Târgu Mureș "Cetate" - Material ceramic cultura Coțofeni